

2024-04-16

dnr 5.2.1-2024-89

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

li.remissvar@regeringskansliet.se

kopia: li.nationellplan@regeringskansliet.se

Yttrande avseende inriktningsunderlag för infrastrukturplaneringen för perioden 2026–2037

Sammanfattning

Trafikverket har, på uppdrag av Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, skickat ut inriktningsunderlag för infrastrukturplaneringen för perioden 2026 - 2037 på remiss. Rapporten fastställer de övergripande målen och prioriteringarna inom infrastruktursektorn i Sverige. Trafikverkets vision bygger på de transportpolitiska målen och hur transportsystemet kan bidra till långsiktig hållbarhet i alla delar, socialt, ekologiskt och ekonomiskt.

Transportsystemet påverkar renskötseln och den samiska kulturen

Rennäringen är beroende av stora sammanhängande betesområden där renarna kan beta ostört och där det finns en variation i lokalklimat och en flexibilitet att nyttja betesmarkerna vid olika årstider och väderförhållanden. Transportsystemets infrastruktur påverkar hela renskötselområdet och berör samtliga samebyar i form av bland annat barriäreffekter, markintrång, renpåkörningar, undvikelseeffekter, ekonomiska förluster och merarbete. Detta innebär även en otrygg arbetsmiljö för rensköterna. Som statlig myndighet har Trafikverket ett ansvar och en skyldighet att främja den samiska kulturen och se till att det finns förutsättningar för renskötseln att fortleva och utvecklas (1 kap. 2 § 6 st. Regeringsformen (1974:152)).

Stärk arbetet med biologisk mångfald

En sammanhållen och fungerande grön infrastruktur är en förutsättning för att renskötsel och samisk kultur ska fortleva. Den upprätthåller viktiga funktioner inom renskötseln och möjliggör årstidsbunden förflyttning mellan betesområden. Genom att arbeta med grön infrastruktur kan vi skapa långsiktigt hållbara landskap och vända den negativa trenden med en minskad biologisk mångfald i Sverige.

I enlighet med FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD), artiklarna 8j och 10c, och det ramverk Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework (KMGBF) som antogs i december 2022 ska Trafikverkets verksamheter i sina utredningar och planer beakta biologisk mångfald i sitt beslutsfattande. Artiklarna 8j och 10c innebär att beslut ska ske ur ett perspektiv som inkluderar urfolks traditionella kunskap och hållbara sedvanebruk och målen 21 och 22 i KMGBF betonar vikten av urfolks delaktighet och beslutsfattande grundat på bästa tillgängliga kunskap. Renskötselns och den samiska kulturens innefattande språk och relaterade kunskaper är en förutsättning för att Sverige ska uppnå nationella och internationella mål kopplat till biologisk mångfald. Att främja samisk markanvändning i planer och program innebär att främja förutsättningarna för bevarandet av den biologiska mångfalden och ett väl fungerande ekosystem.

Miljö tillgångar i landskapet

Grunden inom renskötseln, är att renarna strövar och/eller flyttas mellan olika betesmarker. Vägar och järnvägar innebär inte bara ett hinder för flyttningar, utan innebär också en risk för olyckor med ren och vilt med skador på fordon och trafikanter som följd. Om renarna inte kan använda passagerna för fri strövning kan uppsamlingshagar behöva uppföras i anslutning till passagerna så att renarna istället kan flyttas över vägen/järnvägen på ett säkert sätt. Trafikverket saknar idag praxis för att planera, bekosta eller sätta upp dessa uppsamlingshagar. Sametinget hänvisar till den skrivelse som Sametinget och Länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten gemensamt lämnat till Trafikverket den 21 september 2021, gällande ansvar för rennäringens behov av uppsamlingshagar i anslutning till ren- och viltpassager.

Sametinget delar därför Trafikverkets förslag om att Trafikverket ges mandat och tillgång till avtalsform för att kunna säkra strategiska värden i landskapet via naturvårdsavtal. Den samiska renskötseln är avgörande för att bevara ett vidsträckt och betespräglad fjällandskap som erbjuder livsmiljöer för många arter (Naturvårdsverkets Fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål 2023). Sametinget menar att förslaget bidrar till att nå miljö kvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö och bidrar till flera andra miljö kvalitetsmål som Ett rikt växt- och djurliv, Myllrande våtmarker, Levande skogar samt Levande sjöar och vattendrag.

Konfliktlösning med rennäringen

De stora industrisatsningarna i Norrbottens och Västerbottens län kommer medföra påtagliga trafikökningar och därmed ställa nya krav på transportinfrastrukturen. Den utbyggnad av infrastrukturen som krävs i och med industrisatsningarna ska, enligt Trafikverket, inte skapa konflikt med rennäringen. Samtidigt som rennäringen behöver sammanhängande betesområden ökar trycket från andra aktörer som vill nyttja naturresurserna i norra Sverige. Anläggningar för infrastruktur, utbyggnad av vindkraft, utvinning av mineraler, turism, skogsbruk och terrängkörning bidrar till att renarnas betesmarker fragmenteras och att deras bete störs. Renskötselns möjligheter att anpassa sig till ett förändrat klimat minskar således samtidigt som klimatförändringarna blir alltmer påtagliga i landskapet. Studier visar att nästan all renbetesmark är utsatt för en ökande belastning och hotas av människor ökande aktiviteter i norr. Endas fyra procent av renarnas betesmark är helt orörd (Stoessel M, m.fl. "Mapping cumulative pressures on the grazing

lands of northern Fennoscandia" 2022). Detta förklarar den stora andelen av överklagningar från samebyar av nya infrastruktursatsningar.

Drift och underhåll av vägar och järnvägar

Sametinget är positiva till förslaget avseende att mer resurser behöver gå till underhåll och upprustning av den befintliga infrastrukturen. Sametinget har vid flera tillfällen påtalat de stora brister som finns längs befintliga väg och järnvägar i form av bristfälligt underhåll av stängsel, felplacerad eller avsaknad av stängsel samt behoven av säkra passager för renar och renskötare. Trafikverkets låga prioritering av basunderhåll medför merarbete, ekonomiska förluster och utgör även en fara för renskötarna som har sin arbetsplats längs vägområdena. Den situation som råder idag längs många vägar och järnvägar som till exempel malmbanan, stambanan, E4, E10, E45 är inte hållbar för den samiska markanvändningen. Resurser för underhåll av redan befintliga vägar och järnvägar måste säkerställas.

I Sametingets yttrande har avdelningschef Ingela Nilsson beslutat efter föredragning av markanvändningskonsulent Tomas Kuhmunen, samordnare fokalpunkt för traditionell kunskap Åsa Labba och samhällsplanerare Brita Iren Thomasson, Näringslivsavdelningen.

Tomas Kuhmunen
Markanvändningskonsulent
Kiruna, 2024-04-15